

Bachelor våren 2017

Institusjon som hjem og arbeidsplass

En institusjon er både et hjem og en arbeidsplass.

Hvordan ivareta barna og de voksne slik at de kan få en trygg hverdag?

Kandidat nr: 212

Antall ord: 9666

Eksamenskode: BVUD3900

**Høyskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag
Bachelor i Barnevern.**

Deltid kull 45

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	3
1.1 PROBLEMSTILLING.....	4
1.2 OPPGAVENS OPPBYGNING OG AVGRENSNINGER.....	4
1.3 METODE.....	5
2.0 LOVVERKET	6
2.1 BARNEVERNENSLOVEN	6
2.2 ARBEIDSMILJØLOVEN	8
2.3 FORSVARLIGHET.....	9
3.0 TRYGGHET	11
3.1 HVA BETYR TRYGGHET FOR BARNA.....	11
3.2 HVORDAN KAN VI GI DISSE BARNA DEN TRYGGHETEN DE TRENGER?	12
3.3 HVA BETYR TRYGGHET FOR DE VOKSNE	13
4.0 REDSEL	16
4.1 HVORDAN PÅVIRKER REDSEL BARNA.....	16
4.2 HVORDAN MØTE REDDE BARN.....	17
4.2 HVORDAN PÅVIRKER REDSEL DE VOKSNE	18
5.0 AVMAKT	19
5.1 HVORDAN VIRKER AVMAKT PÅ BARNA.....	21
5.2 HVORDAN MØTE BARN SOM ER I AVMAKT.....	22
5.3 HVORDAN VIRKER AVMAKT PÅ DE VOKSNE.....	23
6.0 AVSLUTNING	25
7.0 LITTERATURLISTE	26

1.0 Innledning

Temaet jeg vil skrive om har blitt løftet fram i mediene de siste årene, og spesielt to saker har fått stor oppmerksomhet. Den 28. oktober 2014 ble det begått et drap på en barnevernsansatt på Vollen i Asker. Vi som jobber på barnevernsinstitusjoner vet at vi har en krevende jobb og at vi kan bli utsatt for fare, likevel var det med vantro vi leste om denne saken. Den 30. januar 2016 publiserte Stavanger Aftenblad første kapittelet om "Glassjenta". Vi ble fortalt om «Glassjentas» ungdomstid i barnevernet, - en historie som har beveget oss som har lest den. Historien har fått mange til å se på barnevernssystemet gjennom fra et nytt perspektiv. Disse to sakene kaster lys over temaet jeg har valgt å skrive om, og har vært med på å prege arbeidet med å komme frem til en problemstilling jeg ønsker å arbeide med.

Ulset og Tjelflaat (2012, 47) har i sin forskning intervjuet ungdom som bor på institusjon, og spurt hvordan de opplever å bo på der. Mange av dem som ble intervjuet sier at de ikke føler seg trygge der de bor. Samtidig vet vi at ansatte på barnevernsinstitusjoner er av de yrkesgruppene i Norge som utsettes for den største belastningen i forhold til vold og trusler om vold. Svalund (2009, 7) har funnet at blant ansatte i offentlig sektor innen barnevernstjenesten, barnevernsinstitusjoner og tjenester for psykisk utviklingshemmede, har 60% av de ansatte vært utsatt for vold eller trusler om vold. Han trekker frem at det er mange som opplever vold eller trusler en til to ganger i året, samtidige er det hele 22-23% som opplever vold eller trusler flere ganger i uken. Disse to aspektene representerer et dilemma vi som arbeider på institusjon ofte må forholde oss til; Hvordan skal vi ivareta sikkerheten og tryggheten for både barna og de voksne på institusjon? Jeg har arbeidet mange år i institusjon, og har gjennom de årene blitt svært opptatt av sikkerheten for barna og de ansatte. I min praksisperiode arbeidet jeg i Barne-, ungdoms- og familieetaten (bufetat) sitt spisskompetansemiljø for trygghet og sikkerhet for barn og ansatte i institusjon. Dette spisskompetansemiljøet har ansvaret for sikkerhetsopplæringen i alle bufetat sine institusjoner, og kontinuerlig utvikling og drift av sikkerhetsopplæringen. Der fikk jeg et større innblikk i hvordan man arbeider for å gjøre institusjonshverdagen tryggere for både barn og ansatte. Samtidig fikk jeg se noen av utfordringene det innebærer at en institusjon er både et hjem og en arbeidsplass. Jeg har derfor valgt dette som tema for denne oppgaven.

1.1 Problemstilling

I løpet av praksisperioden var jeg med på tre sikkerhetsopplæringer som spisskompetansemiljøet holdt. Jeg fikk i løpet av kursene snakket med mange ansatte på institusjoner. De fortalte om dilemmaer de står i til daglig, der de må vurdere sin egen sikkerhet opp mot hva som er best for barna de arbeider med. Dilemmaet har fanget min nysgjerrighet, jeg har i ettertid tenkt mye på hvordan dette best kan løses. I den forbindelse har jeg, når muligheten har bydd seg, diskutert temaet med fagfolk i ulike stillinger og fagfelt i bufetat og Barne-ungdoms og familie direktoratet (bufdir). Jeg har også hatt samtaler med Forandringsfabrikken som er en ideell stiftelse, for barnevernsbarn og Landsforeningen for barnevernsbarn om temaet. Det slår meg, etter å ha diskutert dilemmaet med de forskjellige instansene, er at alle er opptatt av at både barna og de voksne skal ha det trygt på institusjonen. Det som er noe mer uklart etter disse diskusjonene, er hvordan vi skal oppnå at det skal bli trygt for begge parter. Jeg har hørt stemmer som jobber med helse-, miljø- og sikkerhetsspørsmål som sier at vi må ha mye mer fokus på sikkerhetstiltak på institusjonene. Samtidig har jeg hørt brukerstemmene si at alle blir trygge bare barna blir møtt på sine følelser og behov. Kompleksiteten dette dilemmaet inneholder gjør at jeg ønsket å skrive om temaet trygghet for barn og ansatte på institusjon. Temaet vil alltid være aktuelt for å sikre at barn som vokser opp på institusjon kan få muligheten til å utvikle seg i et trygt miljø. Ut fra dette har jeg kommet frem til problemstillingen:

- En institusjon er både et hjem og en arbeidsplass. Hvordan ivareta barna og de voksne slik at de kan få en trygg hverdag?

1.2 Oppgavens oppbygning og avgrensninger

I første del av besvarelsen tar jeg for meg ”Barnevernsloven” og ”Arbeidsmiljøloven”, de to lovene som i hovedsak regulerer institusjonsdriften. Jeg trekker også inn Grunnloven med bestemmelsen om barnets beste. Jeg vil trekke inn lovverket senere i besvarelsen der det er relevant. I andre del av oppgaven har jeg valgt å belyse tre perspektiver; trygghet, redsel og avmakt. Faktorene som bidrar til at barn og voksne skal oppleve en institusjon som trygg er mange. Jeg har valgt ut begrepene trygghet, redsel og avmakt, både for å se nærmere på hvordan de påvirker barn og voksne, men også på hvordan vi som miljøterapeuter kan hjelpe barna gjennom økt forståelse av reaksjoner på utrygghet, redsel og avmakt. Gjennom

---

oppgaven vil jeg drøfte, ulike perspektiver og teorier fortløpende for så å komme med en oppsummering i avslutningen.

Det hadde vært interessant og sett på dette temaet opp i mot andre arenaer hvor vi som barnevernspedagoger kan arbeide, men ut fra oppgavens omfang har jeg avgrenset meg til barnevernsinstitusjoner. I oppgaven har jeg valgt å omtale alle under 18 år som barn, på linje med Lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (Bvl) §1-3.

Gjennom hele besvarelsen trekker jeg inn eksempler for å belyse teori. Jeg har valgt å bruke eksempler fra historien om «Glassjenta» fra Stavanger Aftenblad (2016) og vil derfor gi en kort beskrivelse av historien. «Glassjenta» er historien til en jente, som jeg i oppgaven vil kalle Ida. Ida ble født i 1988. Barnevernet kom i kontakt med familien da hun var to år gammel, men historien vi får gjengitt i «Glassjenta» startet ikke før hun ble flyttet fra mor for første gang i niende klasse. Hun ble flyttet i fosterhjem. Ida beskrives som ei aktiv jente som liker å drive med ulike aktiviteter, men det kommer fort frem at Ida har mange vonde opplevelser med seg som gir voldsomme uttrykk. Etter syv uker klarer ikke fosterhjemmet mer, og Ida blir flyttet på institusjon mot sin vilje. Ida ble flyttet mellom fem forskjellige institusjoner. Hun får etterhvert et voldsomt uttrykk på sin avmakt. Hun setter fyr på flere institusjoner, kommer med massive trusler mot miljøterapeuter og politiet. Hun har gjentatte ganger blitt hentet av politiet, og opplever at hun blir kontrollert med maktmidler som håndjern og pepperspray. I perioden Ida bodde på institusjon ble det skrevet 72 tvangsprotokoller, hvor et flertall omhandler tvang i akutte faresituasjoner. Etter å ha satt meg inn i historien til Ida ser jeg hvor kompleks og omfattende den er, på lik linje som mange andre historier i barnevernet. Det som er spesielt med denne saken er at den ligger åpen og tilgjengelig for alle, og kan kaster lys på dilemmaer i den jobben vi har (Tilsynsrapport 19.09.16).

1.3 Metode

I denne oppgaven har jeg forholdt meg til deler av pensum fra alle årene på barnevernstudiet. Jeg har gjort ulike litteratursøk for å finne forskning, som omhandler mitt tema. Det viste seg å være flere rapporter som var interessante jeg ønsker å trekke frem Gro Ulset og Torill Tjelflaat sin rapport *Tvang i barneverninstitusjoner* (2012) og Jørgen Svalund sin rapport, *Vold og trusler om vold i offentligsektor* (2009). I tillegg har jeg forholdt meg Lillevik og Øyen (2014) og Bråten (2011) som ikke er en del av pensumet, men som jeg mener har vært

---

viktige i mitt arbeid med oppgaven. Som jeg har beskrevet over har jeg brukt mye tid på historien om «Glassjenta» fra Stavanger Aftenblad og tilsynsrapporten som kom i etterkant av medieoppslaget. Jeg bruker noen uttalelser som Ida kommer med i min oppgave, det er viktig for meg å presisere at det er Ida sine tanker og råd. Det er ikke noen fasit på hvordan alle barnevernsbarn vil ha det. Det har også vært nyttig for meg å se til ulike offentlige rapporter, og stortingsproposisjoner for å belyse problemstillingen.

2.0 Lovverket

Institusjonen som hjem og arbeidsplass er i hovedsak styrt av to lovverk. Barna som bor på institusjonen har sine rettigheter gjennom barnevernsloven, og de ansatte har i sine rettigheter og plikter gjennom arbeidsmiljøloven. De to lovverkene er av samme rang, det vil si at den ene loven ikke står over den andre.

2.1 Barnevernsloven

I ”Barnevernloven” står det at alle barn skal ha et trygt oppvekstmiljø. I bvl§ 1-1 andre ledd, sier at lovens oppgave er ”...å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår”. Barn kan plasseres på institusjon på ulike grunnlag. De kan plasseres på eget samtykke, men også med bruk av tvangsparagrafer. Vilkårene for å plassere et barn på institusjon kommer fram av kapittel 4 i Bvl. Barna som plasseres i institusjon er barn som av ulike årsaker er sårbare, de trenger den stabiliteten og strukturen som en institusjon kan gi for å sikre dem en god utvikling. For å oppnå dette trenger barna trygge voksne som kan gi dem et trygt og sikkert oppvekstmiljø (Horneman 1996, sitert fra Larsen 2004, 123).

I 2014 ble begrepet ”barnets beste” tatt inn som et prinsipp i den norske grunnloven. I lov av 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnloven §104 andre ledd står det: ”ved handlinger og avgjørelser som berører barn skal barnets beste være et grunnleggende hensyn”. Det betyr at barnets beste skal være et overordnet hensyn ved beslutninger som omhandler barn (Bendiksen og Haugli 2015, 23). Grunnloven har høyere rang enn andre lover i Norge, noe som gir prinsippet «barnets beste» en høy legitimitet. Barnets beste er også sentralt i Bvl, det kommer frem i § 4-1 første ledd. Departementet kom i november 2011 med en forskrift som regulerer barns rettigheter i institusjon, den ble sist endret mai 2016. I Forskrift 15. november 2011 nr. 1103 om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barnevernsinstitusjon (Rettighetsforskriften) §1 står det ”...institusjonens ansvar for å gi forsvarlig omsorg

---

innebærer blant annet å gi beboerne vern og beskyttelse, tydelige rammer for å sikre trygghet og god utvikling”.

Bvl 1.4 sier at ”alle tjenester og tiltak etter barnevernloven skal være forsvarlige”. I 2013 kom Prop. 106L. I den proposisjonen kom komiteen med forslag til forandringer i barnevernsloven. En av forandringene som kom ut av denne proposisjonen var at begrepet «forsvarlighet» ble tatt inn i barnevernsloven. I prop 106L blir forsvarlighetsbegrepet belyst fra flere sider. Forsvarlighet er en rettslig standard som er todelt. På en måte kan den sees på som en rettesnor, som en norm for hvordan tjenesten bør være. På den andre siden kan den sees på som et minimumskrav for tjenesten. Komiteen ønsker ikke at forsvarlighetsbegrepet skal bli et minimumskrav, flere av høringsinstansene til proposisjonen nevner også at det kan være en fallgrube. Komiteen mener det er lite hensiktsmessig å sette noe mål på hva som er forsvarlig og ikke. De mener forsvarlighet bør være normativt og at innholdet i all hovedsak bør være styrt av normer utenfor loven. Utviklingen av forsvarlighetsbegrepet vil skje sammen med fagfeltet, utdannings- og forskningsmiljøer og generelle samfunnsetiske normer. Komiteen trekker ikke inn brukerstemmen i utviklingen av forsvarlighetsbegrepet. Det er mulig komiteen har lagt brukerstemmen inn i samlebetegnelsen generelle samfunnsetiske normer. I september 2016 kom regjeringen med forslag til ny barnevernslov i Nou 2016-16 her ønsker komitéen og videreføre forsvarlighetskravet som kom med prop 106L.

Forsvarlighetsbegrepet er et gjennomgripende begrep som dekker store deler av institusjonsdriften. Er det nok bemanning på institusjonen? Har de som jobber der den rette kompetansen? Er institusjonen utformet på en forsvarlig måte? Er bilene som blir brukt i forsvarlig stand? Når det gjennomføres tvangstiltak er disse da forsvarlige? Som vi ser ut fra disse eksemplene er forsvarlighetsbegrepet omfattende å forholde seg til. På grunnlag av dette har departementet utarbeidet en forskrift med hjemmel i Bvl § 5-10. Forskrift 10. juni 2008 nr. 580 om krav til kvalitet og internkontroll i barneverninstitusjoner. Forskriften tar for seg ulike deler av institusjonsdriften og sier noe om hva som til enhver tid skal til for at en institusjon drives forsvarlig.

Forskriften tar for seg kvaliteten i institusjonen og internkontrollen. Internkontrollen er en viktig del av forskriften for å sikre at institusjonene følger opp forskriften. Kapittel 2 i forskriften tar for seg internkontrollen. Departementet sier at institusjonene skal ha systematiske tiltak for å sikre at driften samsvarer med kravene som lov om

---

barnevernstjenester stiller. Departementet har i § 12 satt opp en rekke punkter de mener internkontrollen skal inneholde. Når jeg ser på disse punktene ser jeg at de er overfladiske og lite spesifikke samtidig som de er gjennomgripende i institusjonsdriften. Det vil si at det stilles høye krav til hver enkelt institusjon for å utarbeide internkontrollsystemer som tar for seg alle momentene.

2.2 Arbeidsmiljøloven

Ansatte på barnevernsinstitusjoner er vernet gjennom arbeidsmiljøloven på samme måte som alle andre arbeidstakere i offentlig og privat sektor. Lov av 17. Juni 2005 nr. 62 Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stilling mv (Aml) formålsparagraf sier 1-1a "lovens formål er å sikre et arbeidsmiljø som gir grunnlag for en helsefremmende og meningsfylt arbeidssituasjon, som gir full trygghet mot fysiske og psykiske skadevirkninger".

Aml kapittel 4 tar for seg hvilke krav som stilles til arbeidsgiver for å skape et godt arbeidsmiljø for sine arbeidstakere. Aml §4-1 første ledd sier at "arbeidstaker skal ha et fullt forsvarlig arbeidsmiljø". Hva ligger i et fullt forsvarlig arbeidsmiljø? Vil det si at det ikke kan være noen form for risiko ved å gjøre jobben sin? I en barnevernsinstitusjon kan det være mange oppgaver som skal gjøres som kan innebære risiko. Det kan for eksempel være å kjøre lange bilturer, løfte tunge gjenstander, håndtere utagerende ungdommer eller å klatre opp på taket å hente en ball. Aml 3-1 tar for seg hvordan man skal arbeide med helse-, miljø og sikkerhet på arbeidsplassen. § 3-1 andre ledd bokstav c sier at det skal "vurderes risikoforhold i virksomheten, utarbeide planer og iverksette tiltak for å redusere risikoen". Det vil si at arbeidsoppgaver som skal løses skal risikovurderes og det skal settes i verk tiltak for å redusere risikoen om den foreligger. Et eksempel på et slikt tiltak være en instruks som sier at man aldri skal kjøre lenger en to timer før man tar seg en pause fra bilkjøringen.

17. juni 2005 kom det en ny arbeidsmiljølov, i forarbeidene til den nye loven (NOU 2004:5) trekker komiteen frem begrepet "fullt forsvarlig arbeidsliv". I likhet med komiteen som arbeidet med prop 106L, trekker også denne komiteen frem forsvarlighetsbegrepet som en rettslig standard som har "festet seg" som et begrep. De fremhever også fordeler med at begrepet er et dynamisk begrep, noe som gjør at det kan forandres gjennom utvikling og ny kunnskap. I Nou 2004:4 problematiserer de forsvarlighetsbegrepet, de fremhever at det er bra at begrepet er dynamisk, men at det kan være noe forvirrende eller uklart for de som er brukere av loven. Dette kommer frem i Aml §1-1 der de spesifiserer at det skal være en

---

”velferdsmessig” standard som til enhver tid er i samsvar med den teknologiske og sosiale utviklingen i samfunnet”. Som vi ser spesifiserer lovgiver tydelig hva den legger i at forsvarlighet kan forandre seg.

2.3 Forsvarlighet

En institusjon er både et hjem og en arbeidsplass. Reglene som kommer frem i barnevernsloven og arbeidsmiljøloven er med på å skape den ytre rammen for institusjonen. Det er to lovverk som er av samme rang og det vil i enkelte tilfeller være krevende og samordne disse to lovverkene. Vi kan tenke oss situasjoner der barnet utsetter de voksne for påkjenninger som går ut over det arbeidsmiljøloven krever av den enkelt arbeidstaker. I andre tilfeller kan det oppstå situasjoner der miljøterapeuter opptrer uklokt og utsetter barn for påkjenninger som ikke samsvarer med det omsorgsansvaret barnevernsloven pålegger miljøterapeuten.

Gjennom arbeidet med oppgaven har jeg blitt opptatt av forsvarlighetsbegrepet, og som vi ser er det et begrep som går igjen i begge lovverkene. I Bvl §1-4 kommer det frem at alle tjenester og tiltak etter barnevernloven skal være forsvarlige. Samtidig sier arbeidsmiljøloven §4-1 at arbeidstakere skal ha et fullt ut forsvarlig arbeidsmiljø, Aml går faktisk ennå lenger ved at den i formålsparagrafen §1-1a sier at Aml ”skal sikre et arbeidsmiljø som gir grunnlag for en helsefremmende og meningsfylt arbeidssituasjon”. I tillegg til at arbeidsmiljøet skal være forsvarlig, skal det også være helsefremmende. På lik linje kan vi trekke fram barnets beste, tjenester og tiltak i barnevernet skal ikke bare være forsvarlige, de skal også være til barnets beste.

Som vi ser er dette sammensatt og krevende. Jeg vil nå prøve å illustrere noe av kompleksiteten gjennom et eksempel fra historien om Ida.

En lørdag ville hun på byen samme hva institusjonens leggetider sa. Hun streifet fram og tilbake og truet med å brenne ned huset, og de visste at hun kanskje var i stand til det. «Hva hadde skjedd, dersom jeg hadde hatt en kniv på meg?» spurte hun (Stavanger Aftenblad 2016).

Her blir vi presentert for en krevende situasjon der dilemmaet miljøterapeuter står i kommer tydelig frem. Er det mulig å løse situasjoner som dette med tanke på at begge parter skal oppleve trygghet og at situasjonen løses forsvarlig?

Kunne det mest forsvarlige i denne situasjonen være å la Ida dra på byen? Da hadde hun ikke utsatt personalet for noen fler trusler, og de ville hatt et fullt forsvarlig arbeidsmiljø.

Miljøpersonalet ville ikke hatt behov for å sjekke ut om Ida hadde kniv, og de kunne laget en klar avtale med henne på når hun skulle være hjemme. I tillegg ville hun opplevd at hun hadde en reell medvirkning, miljøterapeutene ville gitt makten tilbake til Ida, uten at hun hadde behøvd å true personalet noe ytterligere.

Det er flere elementer ved denne løsningen som det er verdt å diskutere. Vår jobb er som kjent å gi Ida forsvarlig omsorg. Det er grunn til å tro at det er lite forsvarlig å la Ida dra på byen sent en lørdag kveld, noe det ville vært for alle 15 år gamle jenter. Som vi vil se senere i besvarelsen er Larsen (2004,79) opptatt strukturer og rammer som en viktig del av det å skape trygghet for barna. Hvordan vil Ida oppleve at miljøpersonalet sier at hun bare kan dra, selv om det er etter leggetid? Kanskje vil hun oppleve det som utrygt og utydelig? Er det reell medvirkning å la henne dra etter at hun har truet med å brenne ned huset, eller er det å gi etter for trusler?

En annen løsning på situasjonen kan være at miljøterapeutene står fast på strukturen og sier at det er uaktuelt at hun får dra til byen sent på kvelden. De tar henne på alvor når hun sier at hun kanskje har en kniv ved at de går inn og ransaker Ida og rommet hennes for å se om de kan finne kniven. Videre må de kanskje fotfølge henne resten av kvelden så hun ikke stikker av.

Hvor forsvarlig er så denne løsningen? Det er grunn til å tro at dette vil trigge mye motstand fra Ida. Det vil bli et stort inngrep i hennes privatliv, noe som kan gi henne en kraftig avmaktsfølelse. Det kan igjen sette miljøterapeutene i en uforsvarlig posisjon, der de kan bli utsatt for vold fra Ida. I tillegg vet vi at Ida til tider har blitt retraumatisert når hun blir satt i situasjoner som er krevende for henne. Er det da forsvarlig omsorg å gjennomføre en ransaking av Ida og hennes rom når vi kjenner til hva dette kan medføre? Samtidig vil det være uforsvarlig for miljøterapeutene å være på jobb hvis de er redde for at Ida har en kniv hun kan skade dem med.

Jeg har skissert disse to løsningsalternativene for å prøve å belyse alle de viktige og vanskelige valgene vi blir stilt ovenfor når vi skal gi en forsvarlig omsorg til barna og ivareta et forsvarlig arbeidsmiljø for de ansatte. Det er vanskelig og ivareta begge parters forsvarlighet. Videre skal vi se på trygghet, redsel og avmakt og om forståelsen av disse begrepene kan være med på å øke forsvarligheten.

3.0 Trygghet

Trygghet er et ord vi bruker i mange sammenhenger. Hylland Eriksen (2006) skriver i sin bok ”Trygghet”, at det finnes mange typer trygghet. Man kan være trygg på seg selv, trygg når man går hjem på kvelden, trygg på egen livssituasjonen eller trygg på vennene sine. Som barnevernspedagoger hører vi om trygge oppvekstmiljøer, trygg tilknytning, trygg base, trygge voksne. Ordet *trygg* blir også i vårt fagspråk benyttet hyppig.

3.1 Hva betyr Trygghet for barna

Menneskene blir født inn i verden som sårbare ”vesener”. Menneskets hjerne utvikles i stor grad etter at vi blir født. I starten av barnets liv er det en kraftig overproduksjon av nerveceller. De første årene dannes det sammenkoblinger mellom nervecellene som skaper ”veier i hjernen”. Disse ”veiene” etableres ut i fra hvilke stimuli barnet får. Vi kan si at hjernen er bruksavhengig, barnet utvikler seg i samarbeid med det oppvekstmiljøet de vokser opp i, de stimuli barnet får vil være med på å utvikle dets hjerne. Hvis barn blir understimulert eller utsettes for ulike former for omsorgssvikt kan det skade hjernens utvikling på en slik måte at barnet får varige skader (Broberg, Almqvist og Tjus 2006, 56).

Som vi ser utvikles barnet i samarbeid med sitt oppvekstmiljø. Tilknytningsteorien tar for seg den første tilknytningen som skjer mellom barn og foreldre. Bø (2012, 229) legger vekt på at et barn trenger omsorgspersoner som er sensitive for barnets tilknytningsatferd, som gråt, smil og sultsignaler. Foreldrene må også være gode til å møte barnets behov og skape den tryggheten barnet trenger i sin utvikling. Han trekker videre fram barnets behov for stimulering gjennom motorikk, sanseintrykk, språk og hjelpe barnet med å regulere sine følelser.

Det finnes ulike former for tilknytning som bygger på grad av forutsigbarhet, trygghet og kjærlighet. Det mest sentrale begrepet herunder er en ”trygg base” som beskriver foreldrenes

---

omsorgsevne (Broberg, Almqvist og Tjus 2006,102). Det å ha et trygt og sikkert sted hvor man kan ”søke ly” og å komme tilbake til er viktig for barn. Barnet kan være ute og utforske, for så å komme tilbake til det trygge når ”farer truer”. Tilknytningssystemet blir beskrevet som en termostat som blir slått av og på utfra barnets behov for beskyttelse. Hvis et barn kommer i situasjoner som føles utrygge, slås tilknytningssystemet på og barnet kan returnere til sin trygge base for trøst og trygghet. Barn som ikke har denne trygge basen å returnere til vil utvikle en mer utrygg tilknytning. Ainsworths mfl (1978 sitert fra Broberg, Almqvist og Tjus 2006, 102) beskriver tre ulike typer tilknytning; trygg, unnvikende og ambivalent. Dette er ulike måter barn knytter seg til foreldre på som alle er innenfor normalspekteret. Senere har studier vist at det er enkelte barn som ikke kan klassifiseres inn i de tre kategoriene, det er barn som senere har blitt beskrevet med en desorganisert tilknytning. Barn med desorganisert tilknytning har foreldre som ikke stimulerer og gir barna den tryggheten de trenger. Det kan være foreldre som utsetter barna sine for overgrep, omsorgssvikt, men også foreldre med psykisk sykdom eller rusproblemer. Det som er felles for disse foreldrene er at de ikke klarer å fange opp barnas behov. I enkelte tilfeller kan barn oppleve at foreldrene som skulle gitt dem trygghet og omsorg er de som er skremmende og utsetter de for overgrep (Broberg, Almqvist og Tjus 2006,104).

3.2 Hvordan kan vi gi disse barna den tryggheten de trenger?

Når vi ser på Idas historie ser vi at hun fra tidlig barndom beskrives som en jente som har tilknytningsvansker. Etter å ha lest tilsynsrapporten er det grunn til å tro at Ida gjennom oppveksten har opplevd mange situasjoner der hun har vært utrygg og hvor hun ikke har hatt noen trygg base å returnere til. Larsen (2004) er opptatt av at miljøterapeuter må tåle den angsten og aggresjonen barna uttrykker, og klare å romme deres følelser uten å gå istykker. Hva det vil si ”å gå istykker” beskriver han ikke direkte, men vi kan tenke oss at det er relasjoner som brytes, og barn som må flyttes til andre steder. Hvis vi ser på historien til Ida er det mange eksempler på miljøterapeuter som har ”gått i stykker” i form av at de ikke har klart å forholde seg til de uttrykkene Ida bruker på sin smerte og sitt sinne.

Tilknytningen til omsorgspersoner er avgjørende for barns utvikling. Den trygge basen er noe som følger barnet gjennom livet. Trygghet er grunnleggende for å klare å skape en positiv utvikling hos barn. Hagqvist og Widinghoff (2000, 271) mener at den fremste forutsetningen for utvikling er å skape trygghet og tillit. Hvis barn ikke er trygge klarer de ikke å forholde seg til de utfordringene de står ovenfor. Larsen (2004,79) skriver at den miljøterapeutiske

---

strukturen er viktig for å skape utvikling. Han mener at dårlig integrerte barn trenger de rammene og den strukturen som en institusjon kan gi. Han sier at grunnstrukturen kan representere normalforventninger og at den er i stand til å romme den angsten og forvirringen som oppstår i møte med en institusjon. Storø (2008, 164) sier at som sosialpedagog bør man trene på fasthet, noe som kan samsvare med det Larsen (2004) mener, men videre trekker Storø (2008) frem at vi også må trene på forhandlingsvilje, evnen til å inngå kompromisser og evnen til å løse låste situasjoner. Slik jeg ser det er dette egenskaper som er nyttige i konfliktsituasjoner, men de kan gå på tvers av strukturer som er satt. Ofte må vi som miljøterapeuter finne kompromisser som går noe på tvers av de strukturene som er satt for å kunne møte barnets behov. At struktur er viktig for barns utvikling kan gir mening for meg, men jeg er opptatt av hva strukturen representerer. Slik jeg leser Larsen (2004), representerer struktur forutsigbarhet, rammer og tydelighet. Når jeg ser på disse faktorene fremstår de som trygghetsskapende elementer i institusjonens hverdag. Da blir strukturen og rutineene viktige verktøy for å skape trygge rammer for barn på institusjon, men hvis strukturen blir stående som en barriere mellom miljøterapeuten og barnet vil det skape motsatt effekt.

For å sikre en god utvikling for barn som bor på institusjon er vi avhengig av at de opplever at institusjonen er et trygt sted å være. De må møte voksne som er trygge og som kan ivareta dem på en god måte. De voksne må klare å bygge gode relasjoner til barna de arbeider med. En studie (Hornemann, sitert fra Larsen 2004, 123) viser at relasjon er en av grunnsteinene i miljøterapien. Dette kommer også frem i Ulset og Tjelflaat sin rapport (20/2012, 74) der ungdommer uttrykker at det er først når de har fått en god relasjon til de voksne og føler seg trygge på dem at de tør å åpne seg. Ungdommene forteller at det er en forutsetning for dem at de voksne tar seg tid til å snakke med dem, og er oppriktig interessert i livene deres.

3.3 Hva betyr trygghet for de voksne

”I flere dager hadde hun gått og ventet på at noe forferdelig skulle skje. Ida hadde varslet dem, men ville ikke si hva og når det skulle skje. Hun hadde jaktet på Idas ansikt, sett etter et forvarsel.” (Stavanger Aftenblad).

Dette er en uttalelse fra en av miljøterapeuten som jobbet med Ida. Hva gjør det med oss som miljøterapeuter å arbeide i et miljø der vi blir utsatt for trusler og vold?

Når jeg tenker på hva som skal til for at voksne skal føle seg trygge på jobb er det mange aspekter som melder seg. Vi kan være utrygge på kollegaene våre. Liker han meg? Han pirker

---

på alt jeg gjør og er kritisk til avgjørelsene jeg tar. Eller når situasjoner tilspisser seg, da må han alltid på wc eller gå på kontoret å ta en telefon istedenfor å støtte meg. Det kan også være faktorer som hvor trygge vi er på behandlingsopplegget eller regler og strukturer på institusjonen som kan skape situasjoner der voksne blir utrygge og uklare i samhandlingen med barna. Vi kan heller ikke komme utenom tilfeller der barnas uttrykk blir så voldsomt at voksne blir utrygge og redde på jobb slik som i eksemplet over (Lillevik og Øyen 2014, 68-70).

Det er mange faktorer som kan få voksne til å føle seg utrygge på jobb. Lillevik og Øyen (2014, 64) trekker frem en rekke faktorer som kan bidra til at ansatte føler seg trygge på jobb. De mener det er viktig for ansatte å ha en god oversikt over arbeidsoppgavene sine og gode rapporteringssystemer. Det er en forutsetning at institusjonen har etablert gode rutiner for å gjennomføre overlappinger, slik at viktig informasjon overbringes fra et team til det neste. I overlappingsmøter er det også naturlig at de voksne fordeler hvem som har ansvar for å følge opp det enkelte barnet i løpet av vekten. De bør også fordele andre arbeidsoppgaver som skal løses slik at arbeidsoppgavene blir tydelige for hver enkelt. Videre trekker de frem et godt psykososialt miljø som en faktor som kan påvirke tryggheten hos personalet. Er det prosesser i det psykososiale miljøet som er negative eller nedbrytende, kan dette ta fokuset fra hovedoppgaven til miljøterapeutene som er å ivareta barna? På en den andre siden kan vi si at hvis det psykososiale miljøet er bra, vil det gjøre at de ansatte får en god samhandling seg i mellom og være gode rollemodeller for barna.

Hvor trygg en person føler seg i ulike situasjoner er individuelt, noen føler seg alltid trygge mens andre er oftere utrygge. Svalund (2009,18) trekker frem at antall ansatte som er tilstede for å løse en oppgave påvirker deres evne til å samhandle og løse oppgaven på en riktig måte. Det bør hele tiden vurderes hvor mange voksne som skal være tilstede, men det kan i enkelte tilfeller føles utrygt både for de voksne og barna hvis en voksen blir alene med et barn. I konflikter der voksne er alene med barn kan det oppstå hendelser som gjør det krevende og kommunisere og samhandle med barn. Hvis man da har flere voksne tilstede vil det være flere handlingsalternativer for å løse en konflikt. Svalund (2009, 20) trekker også frem behov for ulik kompetanse, hvis det er få voksne til stede vil det kunne bli mangel på kompetanse til å løse situasjonene som oppstår.

Departementet kom med en tilføyelse til: Forskrift 6. Desember nr. 1357 om utførelse av arbeid, bruk av arbeidsutstyr og tilhørende tekniske krav (forskrift om utførelse av arbeid). § 23a som ble iverksatt 01.01.2017. Kapittel 23a Arbeid som kan medføre fare for å bli utsatt for vold og trussel om vold. I forskriften kommer det fram hvilke forpliktelser arbeidsgiver har dersom det er fare for at ansatte blir utsatt for vold og trusler om vold i sitt arbeid. Sett i lys av den problemstillingen jeg har valgt, er dette en sentral forskrift.

Forskriften tar for seg ulike områder hvor arbeidsgiver har ansvar for å tilfredsstille tilhørende krav. 23a er delt inn i 5 deler. §23a-1 dreier seg om risikovurderinger, her har lovgiver satt opp flere punkter som arbeidsgivere skal vurdere oppimot risiko for vold og trusler.

Arbeidstilsynet hadde i 2016 hovedprioritering på forebygging av vold og trusler i sine tilsyn på barnevernsinstitusjoner. Det ble gjennomført 171 tilsyn og det avdekket en mangelfull risikovurdering, står det i sluttrapporten. Arbeidstilsynet fremhever at risikovurderingene ofte er på individnivå og ikke på virksomhetsnivå. De skriver også at mange institusjoner virker til å ha god kontroll på sine risikofaktorer, men at de ikke har noe dokumentasjon på sine risikovurderinger (Arbeidstilsynet 2016). Når arbeidsgiver har gjort risikovurderinger og funnet ut at det er forhøyet risiko for at arbeidstaker kan bli utsatt for vold og trusler i forbindelse med arbeidet, plikter arbeidsgiver etter §23a-3 og gi ”nødvendig informasjon om risikofaktorer knyttet til vold og trusler om vold, samt iverksette tiltak og rutiner for å forebygge, håndtere og følge opp vold og trusselsituasjoner”. 23a-5 tar for seg hva arbeidsgiver skal gjøre hvis en arbeidstaker allikevel skulle bli utsatt for vold eller trusler om vold. Forskriften sier at arbeidstakeren skal få nødvendig oppfølging.

Ved forhøyet risiko sier §23a-4 at arbeidsgiver skal så langt som mulig fjerne eller redusere risikoen for vold og trusler om vold. Her har lovgiver satt opp flere punkter som arbeidsgiver skal ta hensyn til ved gjennomføring av tiltak, som blant annet vedlikehold av utstyr som alarmsystemer hvis det finnes, muligheter for å tilkalle hjelp og bemanning spesielt når det gjelder alenearbeid. Opplæring i arbeid som medfører risiko for vold og trusler om vold har kommet inn som en egen paragraf i forskriften §23a-2, den sier at ansatte som kan komme i situasjoner med vold og trusler skal ha opplæring innen feltet. Svalund (2009,10) sier i sin rapport at 68% av ansatte på institusjon har fått en slik opplæring.

Arbeidsmiljøloven stiller høye krav til arbeidsgiver både i forhold til risikovurdering og opplæring i konflikthåndtering for ansatte. Når vi ser på situasjonen miljøterapeuten som arbeidet med Ida var i, blir det tydelig hvor viktig det er med gode risikovurderinger. Og ikke

---

minst at miljøterapeutene får god opplæring i hvordan de skal håndtere situasjoner hvor de opplever stress og frykt, -noe jeg vil se mer på i neste kapitel.

4.0 Redsel

Frykt fører ikke nødvendigvis til rasjonelle handlinger. Jeg har sett voksne menn og kvinner som hopper opp på stoler eller løper ut av rom på grunn av at de har sett en mus eller har fått en edderkopp på seg. Samtidig kan vi tenke oss situasjoner der frykten har reddet oss fra farlige hendelser som angrep fra dyr eller mennesker, høy fart, frykten for at et barn skal gå ut i en trafikkert vei eller store høyder. Når vi er redde settes det i gang en hel rekke fysiologiske reaksjoner; pusten øker, hjertet slår raskere, pupillene utvides, musklene spenner seg, du svetter og får vondt i magen fordi fordøyelsen stopper opp. Dette er reaksjoner som kroppen setter i verk for å beskytte oss mot fare og eventuelt gjøre oss klare for et angrep (Broberg, Almqvist og Tjus 2006,135-137).

4.1 Hvordan påvirker redsel barna

De ulike måtene vi mennesker reagerer på når vi blir redde blir ofte beskrevet som fight-, flight- eller freeze-reaksjoner. Vi er i ulik grad disponert for disse reaksjonene. Kontekst vil også spille en avgjørende rolle for hvordan vi reagerer på redselen i ulike situasjoner. Vi kan tenke oss et angrepet fra et rovdyr. Enkelte vil prøve å løpe fra dyret (flight), andre vil prøve å forsvare seg eller drepe dyret (fight) mens noen vil stivne til å stå helt rolig (freeze). Det er ikke noe rett eller gal reaksjon i denne situasjonen, men vi kan jo tenke oss at noen reaksjoner er mer hensiktsmessig en andre (Bråten 2011, 83). Disse reaksjonene er helt naturlige for alle mennesker uavhengig av om du er voksen på jobb eller barn på en barnevernsinstitusjon. Når vi leser historien om Ida er det grunn til å tro at hun er en jente som reagerer med fight når hun blir redd.

Mange ganger klarer vi å oppfatte hvorfor barn er redde, vi kan se at de har blitt skremt eller har kommet ut for situasjoner som er skremmende. I andre tilfeller kan det være vanskelig og forstå hva som er grunnen til at barna blir redde. Ida beskrives som en jente som var glad og fornøyd, men at hun plutselig forandret seg, ble mørk i blikket og miljøterapeutene beskriver at hun ble helt forandret.

“Jeg kunne ha hodet hennes i fanget og ruske henne i håret. Men når det svartnet så hun plutselig på oss som om vi var hennes overgripere. Det var som om hun ble kastet inn i en annen virkelighet, hvor det ikke var mulig å nå inn til henne” (Stavanger Aftenblad).

Det vi vet er at mange barn i institusjon har traumer fra tidligere, dette gjaldt også for Ida. Hun har diagnosen posttraumatisk stresslidelse. Barn som er traumatiserte kan gå over i en alarmberedskap når de utsettes for hendelser som ligner den hendelsen som utløste traume, en retraumatisering. Det kan for eksempel være at de kjenner en lukt de forbinder med hendelsen eller ser en person som ligner personen som utsatte dem for traumet. Når personer som er traumatiserte opplever dette, går de rett i alarmberedskap og i en fight-, flight- eller freeze-reaksjon. Når personer som ikke er traumatisert får samme stimuli, vil hjernen prosessere inntrykkene og vurderer om fryktreaksjonen skal komme eller ikke (Isdal 2000, 205).

4.2 Hvordan møte redde barn

Hvordan vi møter barn som er redde har en stor betydning for hvilke uttrykk barna vil møte oss med. Når vi nå har sett på de tre ulike reaksjonsmønstrene som er vanlige i møte med frykt, så kan vi se at det til tider er krevende og møte redde barn på rett måte. Her mener jeg at anerkjennelse er et helt sentralt begrep. I det legger jeg at vi som terapeuter er anerkjennende i måten vi møter barn på, ikke bare når de er redde, men spesielt da.

Schibbye (2009, 259) beskriver anerkjennelse som en *holdning* og ikke som en *teknikk*. Hun mener anerkjennelse står mellom teori og praksis. Slik jeg forstår henne mener hun at det å være anerkjennende ikke er noe vi kan lære oss gjennom å tilegne oss teori. Får å bli anerkjennende må vi ha en teoretisk forståelse for de begrepene anerkjennelsen inneholder. Schibbye trekker frem noen begreper hun mener er viktige ingredienser i anerkjennelsen, lytting, forståelse, aksept, toleranse og bekreftelse. Hun mener disse begrepene går inn i hverandre og har en dialektisk påvirkning på hverandre. Når vi ~~da~~ har med oss disse teoretiske begrepene og trener på å ha en anerkjennende holdning i praksis, vil det gjøre at vi opptrer mer og mer anerkjennende. Schibbye sier ”...anerkjennelse er ikke noe du har, men noe du er”.

Schibbye (2009) trekker frem anerkjennelsesbegrepet som en væremåte. For å være anerkjennende må individer forholde seg til hverandre som subjekter. I en subjekt-subjekt relasjon ligger det en anerkjennelse i at begge parter eier sine egne følelser. Begge partene er på lik linje og det er ingen av partene som eier sannheten om den andres følelser. Som

---

miljøterapeut er det viktig og klare å møte barna i en subjekt-subjekt relasjon, at barna får lov til å ha de følelsene de har uten at miljøterapeuten korrigerer, bagatelliserer eller nedvurderer følelsen til barnet.

Gamst (2011,44) trekker frem motsetning til en subjekt-subjekt relasjon, det vil være en subjekt-objekt relasjon. I en subjekt-objekt relasjon vil den ene parten stå over den andre og inneha mer makt. Her har ikke subjektet påvirkningskraft på objektet. Jeg har et eksempel på en slik relasjon fra en periode hvor jeg arbeidet med en jente som ofte var sint og til tider utagerende. En kveld jeg var på jobb ble plutselig lyset i huset borte, jenta ble hysterisk. Jeg møtte jenta med å si at nå fikk hun roe seg ned, det at lyset blir borte er sånt som skjer iblant. Jenta ble rasende og begynte å kaste ting rundt seg og truet med å slå meg ned. I eksemplet møtte jeg jenta som et objekt, det var jeg som hadde svaret på hvordan hun skulle oppføre seg og jeg definerte at situasjonen ikke var farlig og måtte kunne forventes. Hadde jeg i dette eksemplet fokusert på det følelsesmessige og møtt jenta med en anerkjennende holdning ville jeg antagelig oppfattet at hun var livredd. Jeg kunne gitt henne forståelse og trygghet, og hun ville kanskje klare å være i situasjonen uten å kaste ting rundt seg og true meg.

4.2 Hvordan påvirker redsel de voksne

Miljøterapeuter står overfor mange krevende situasjoner i direkte møte med barn og deres nettverk. Hvordan barna føler seg sett og hørt er avgjørende for samarbeidet, dialogen og relasjonen videre.

Ulseth og Melheim (2013) har i sin forskning belyst det faktum at mange utageringer er utløst av at de voksne rundt barnet har en atferd som trigger barnet. I neste kapittel vil jeg se på hvordan de voksne kan sette barna i en avmaktsposisjon som resulterer i kraftige utrykk som fysisk eller verbalt utagerer. Hva er så grunnen til at vi som miljøterapeuter plasserer barnet i slike situasjoner? Det er jo ingen grunn til å tro at det er med overlegg.

Svalund (2009, 11) har i sin rapport funnet ut at 22% av ansatte er redde for å bli utsatt for vold og trusler i sin arbeidssituasjon ukentlig eller oftere. Han trekker også frem at yngre arbeidstakerne oftere redde når de er på jobb. Frykt utløser ofte en stressreaksjon. (Cooper, Schabracq og Winnubst 2003, sitert fra Bråten 2011, 82) definerer stress som ”en tilstand som inntreffer når man opplever krav eller en belastning så krevende at det går ut over eller truer personenes mestring.” Når vi ser at en så stor andel av de som arbeider med barn er redde i møte med barnet, er det interessant å se på hva det gjør med miljøterapeuten sin evne til å løse

---

konflikter. Som vi ser ut fra definisjonen av stress i Bråten (2011), er det grunn til å tro at mange opplever at deres mestring er truet i konfliktsituasjoner med barn og at de derfor opplever det som en stresset situasjon, det kan da være vanskelig og opptre anerkjennende.

Å oppleve stress og redsel i konfliktfylte situasjoner kan gjøre det vanskelig å få full oversikt over en situasjon. Emosjoner som synlig redsel, muskelspenninger, skjelvninger i stemmen, sinne eller nedlatende uttalelser kan være naturlige reaksjoner som vi ikke er klar over selv. Tidligere har vi sett at barn som trenger trygghet eller er redde, har behov for å bli møtt med en anerkjennende holdning Det er en krevende oppgave å være en dyktig miljøterapeut og samtidig regulere egne følelser. (Lillevik og Øyen 2014).

Ida var ei jente som hadde kraftige uttrykk når hun opplevde avmakt. Dette utfordret miljøterapeutene gjentatte ganger. ”Hun hadde skaffet seg et ti centimeter langt glasskår, trolig fra et innrammet bilde hun hadde knust. Hvis noen kom nær henne, sa hun med rolig stemme, ville hun bruke glasskåret”.

Jeg trekker frem dette eksempelet for å få frem hvor krevende det kan være å møte et barn på riktig måte når man selv er redd. Når jeg prøver å sette meg inn i situasjonen til miljøterapeuten i denne historien ser jeg at det ville være vanskelig få kontroll på egen frykt og å klare å kommunisere på en god måte. Selv i mer dagligdagse konfliktsituasjoner kan det være krevende å være anerkjennende og imøtekommende.

I henhold til Aml skal ansatte som kan komme i situasjoner med vold og trusler ha opplæring i konflikthåndtering. Bråten (2011) trekker frem behovet for å trene på stressmestring og konflikthåndtering for å løse krevende situasjoner. Skau (2011, 149) mener det er viktig at vi som fagfolk øver på vanskelige situasjoner. Hun beskriver fordelene med å kunne prøve og feile på en arena der feilvurderinger ikke går utover en tredje part. Jeg har mange ganger tenkt at vi utsetter barna vi arbeider med for en stor påkjenning når vi ikke har trent på hvordan vi kan løse konfliktsituasjoner.

5.0 Avmakt

De ansatte står i en maktposisjon i forhold til de barna de arbeider med. Med makt følger det ansvar. Miljøterapeuter skal vise ansvar ved å ha et skarpt fokus på hvordan vi forvalter makten vi innehar, og ved å reflektere over egen praksis. Som miljøterapeuter har vi et etisk

---

ansvar, vi sitter med kunnskap som gir makt og mulighet til å påvirke andres liv på en fundamental måte (Botnen Eide og Skorstad 2013, 195-196). Miljøterapeuter har stor makt ovenfor enkeltindivider ved at vi kan trenge inn i privatlivet med faglige argumenter. Derfor er det viktig at vi alltid reflekterer over de avgjørelsene vi tar, i lys av faglig teori og etiske vurderinger. Det er også den samme makten vi har for å kunne sikre barnets beste. Det er viktig å ha en forståelse av hva min makt og mine avgjørelser kan utløse av konsekvenser for et barn. Enkelte vil kanskje tilsløre makten for å unngå ubehag, men ved å tilsløre den kan den lettere misbrukes (Bunkholdt og Sandbæk 2008, 22).

Per Isdal har definert begrepet «avmakt» på denne måten:

En tilstand knyttet til faktiske, biologiske, opplevelsesmessige eller følelsesmessige forhold som karakteriseres ved at behov, målsetninger eller forventninger ikke oppfylles, ved at en hindres i å gjøre noe en vil, eller ved at en opplever sitt liv eller sin integritet truet eller angrepet (Isdal 2000, 114).

Isdal (2000, 115) deler her avmakt inn i tre faktorer; biologiske eller fysiologiske forhold, opplevelsesmessige forhold og følelsesmessige forhold, jeg vil nå se litt på hva han legger i disse faktorene.

Isdal (2000) mener de biologiske forholdene er faktorer som kan skape ubalanse eller en mangeltilstand, som for eksempel: Sult, tretthet, PMS, smerter, varme og fysisk utmattelse. Dette er faktorer som kan være vanskelig å umiddelbart gjøre noe med og kan utløse en avmaktsfølelse. Isdal (2000, 115) mener også at det kan være fysiologiske forhold som kan utløse avmakt. Der det er begrensninger hos det enkelte menneske som reduserer deres handlefrihet. Han tenker her på: Skader, sykdom, handikap, smerter, og lignende. Alle forhold som kan gjøre det vanskelig for et individ å uttrykke seg eller gjøre seg forstått. Selv fikk jeg påvist dysleksi da jeg startet på ungdomskolen, noe som gjorde at jeg i løpet av barneskolen fikk kjenne på hvilken avmakt man kan oppleve gjennom å ikke klare å gjøre seg forstått. Jeg fikk gjentatte ganger beskjed fra lærerne på barneskolen at jeg var lat og dum. Jeg husker hvilken enorm avmakt jeg følte, det var ikke dette bildet, som dum og lat, jeg hadde av meg selv.

Hvilke erfaringer vi har fra før vil alltid være med på å påvirke hvordan vi opplever nye situasjoner. Har vi tidligere opplevd en type mennesker som truende, vil vi kunne oppleve at den neste vi møter i den rollen også oppleves som truende. For eksempel en lærer eller en saksbehandler. Røkenes og Hansen (2002, 199) beskriver det samme fenomenet som

---

attribuering. Attribuering vil si at man tillegger mennesker noe de nødvendigvis ikke er. De mener vi kan forstå andres atferd ved å tillegge dem personsegenskaper som; han er streng, derfor bryr han seg ikke om meg. Eller at en person blir tillagt ulike intensjoner som; hun ser ikke på meg, derfor liker hun meg ikke. Videre trekker de frem følelser som kan beskrives som; han er nok lei seg i og med at han er så stille, eller at vi tillegger folk meninger som; hun vil ikke danse med meg fordi hun synes jeg er dum. Alle disse attribueringene vil kunne framkalle det Isdal (2000, 116) kaller opplevelsesmessig avmakt, ved at vi feiltolker mennesker.

Den siste faktoren Isdal (2000, 117) trekker frem i sin definisjon er følelsesmessig avmakt; Den avmakten som kommer når vi ikke klarer å regulere våre egne eller andres følelser. Sjalousi er en følelse som kan fremkalle en voldsom avmaktsfølelse. Til stadighet kan vi høre at det har skjedd voldshandlinger og drap i nær familie i forbindelse med utroskap og samlivsbrudd. Det er grunn til å tro at dette ofte henger sammen med sjalousi og mennesker som ikke klarer og håndtere avmakten den følelsen fremkaller. Isdal (2000) sier at det å ikke klare og håndtere og regulere egne følelser kan sees på som et handikap.

5.1 Hvordan virker avmakt på barna

Isdal (2000, 110) mener at all form for utagering og vold har sitt utspring i en avmaktsfølelse. Han trekker fram vold som en måte å mestre avmaktsfølelsen på, - at man gjennom vold klarer å få kontroll på avmaktsfølelsen. Vi kan jo tenke oss situasjoner der personer som ikke har en voldsproblematikk også regulerer avmaktsfølelsen på en urasjonell måte. Om vi hadde stilt følgende spørsmål til en gruppe mennesker: "Har dere noen gang slamret i en dør?" Mest sannsynlig ville opp mot 100% svart at de hadde slamret i en dør. Det å slamre i en dør kan være en måte å mestre sin avmakt på. Da viser vi tydelig at det som har skjedd ikke er greit. Lillevik og Øyen (2014, 39) sier at mennesker med normal impuls kontroll får en melding tikkende inne hjernen når man har slamret i døren om at nå er det nok, de har fått kontrollen tilbake. Utfordringen for mennesker med lav impuls kontroll, er at de ikke klarer å stoppe etter å ha slamret i døren, -det kommer ingen melding om at kontrollen er tilbake.

"Jeg sa at jeg nektet, at jeg kom til å stikke av med en gang jeg kom opp. Men så kom det to sivile politifolk. De tok tak i meg og bar meg ned trappa. Det var der jeg begynte med all utageringen" (Stavanger Aftenblad).

Avmakt er en følelse alle kan føle på fra tid til annen, følelsen av at noe er urettferdig eller at man ikke har påvirkning eller medbestemmelse på det som skjer. Når vi ser på Ida sin situasjon, kan vi tenke oss at hele situasjonen hun ble satt i kunne føles avmektig. Hun viste ikke hvor hun skulle bo, hun fikk ikke lov til å være sammen med de hun ønsket, hun hadde liten innflytelse på de avgjørelsen som ble tatt og hun hadde store psykiske problemer. Når vi knytter denne situasjonen opp mot Isdal (2000) sin definisjon av avmakt ser vi at situasjonen til Ida gjenspeiles i mange av elementene han trekker frem.

Ida hadde til tider et voldsomt uttrykk på sin avmaktsfølelse. Når vi ser på historien hennes beskriver hun selv at raseriet tar mer kontroll over henne enn det hun selv ønsker.

”Jeg husker mesteparten av det. Det dukker fram noe. Noe jeg ikke vet hva er ennå. Jeg vet ikke om det kan være at jeg går inn i en psykose eller noe sånn. Jeg angrer i hvert fall sånn etterpå at det er helt sinnsykt” (Stavanger Aftenblad).

Dette sitatet kan langt på vei bekrefte det Lillevik og Øyen (2014, 39) sier, -raseriet kan bli altopplukende og det kan være vanskelig å kontrollere intensiteten og omfanget av situasjonen. I slike situasjoner er det grunn til å tro at det kan bli farlig for de voksne som prøver å hjelpe Ida, men også for Ida selv.

Garsjø (2008, 205) mener at manglende følelse av medbestemmelse i saker som omhandler dem, kan gjøre at barn føler avmakt. Han trekker også frem at barn ikke får velge hvem det skal være sammen med, kan føre til en opplevelse av avmakt. På en institusjon må man forholde seg til de andre som bor der og de som arbeider der. Dette er også noe som kommer frem i tilsynssaken som omhandler Ida. Der trekker Ida frem at ingen ungdommer skal måtte bo alene sammen med bare voksne (Tilsynsrapport 19.09.16).

5.2 Hvordan møte barn som er i avmakt

Hvordan vi møter barn som er i avmakt er avgjørende for hvordan utfallet blir. Garsjø (2008, 209) trekker frem seks punkter som han har hentet fra Kveset ungdomshjem, for hvordan man bør møte avmakt. Jeg vil belyse fire av disse. *Spille på relasjon*; være bevisst hvilken relasjon barna har til hver enkelt ansatt og bruk relasjonen for å hjelpe barnet gjennom de vanskelige periodene. Som vi har sett tidligere er relasjon en grunnstein i miljøterapien. *Gi alternativer til vold*; Hjelp barna å se at det finnes andre måter å komme ut av avmakten på enn å bruke vold. Lær dem handlingsalternativer og bruke de mulighetene vi får til å prate med barnet om hva de kan gjøre for å hjelpe seg selv når avmakten kommer. Hjelp de til å se at voldsbruk

---

fører med seg mange negative konsekvenser for dem selv og andre. *Akseptér følelsen*; Møte barnet med anerkjennelse, vise barnet at du ønsker å forstå situasjonen. Ikke argumenter eller moraliser over at barnet viser sinne. Det er greit å være sint, men det er ikke lov å bruke vold. Vi skal lære barn at sinne og vold er ikke nødvendigvis henger sammen. *Gi barnet mulighet til å påvirke egen situasjon*; Barnet bør få mulighet til å være med å ta avgjørelser som omhandler seg selv i det daglige. Derfor må vi som miljøterapeuter være villige til å forhandle og inngå kompromisser i ulike situasjoner.

Jeg tenker at medvirkning er den beste ”medisinen” mot avmakt. Det å la barnet få opplevelsen av å være ”sjef” i eget liv og være med å ta beslutninger som påvirker hverdagen. Et generelt råd som Ida gav til de som skrev tilsynsrapporten var; ”Jo mindre barnet blir hørt jo mer problemer blir det” (Tilsynsrapport 19.09.16). I Norge har vi flere lover som sier noe om barns medvirkning. Norge inkorporerte i 2003 FNs barnekonvensjon som en del av norsk lov. Det ble samtidig vedtatt i stortinget at barnekonvensjonen skulle gå foran Norges lover, foruten om Grunnloven (Collin-Hansen 2013, 34-35). Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven-barnekonvensjonen-BK) artikkel 12 tar for seg barns rett til medvirkning. Bvl §4-1, 6-3 sier også at barn har rett til medbestemmelse i saker som omhandler dem. Slik jeg ser det er det avgjørende at vi som miljøterapeuter gir barna en reell medvirkning i hverdagen sin. Det betyr ikke at de skal bestemme alt som skjer på institusjonen, men de skal få mulighet til å si sin mening, bli hørt og føle at de blir tatt på alvor.

5.3 Hvordan virker avmakt på de voksne

Voksne kan også oppleve avmakt i møte med barna de arbeider med. Garsjø (2008, 202-203) skriver at det ofte skyldes manglende oppfølging, mangel på veiledning, avstand mellom idealer og realiteter eller en følelse av manglende kompetanse. Han trekker også frem at miljøterapeuter kan oppleve at de møter for høye forventninger fra samfunnet, foreldre, ledere og kollegaer. Krav vi stiller til oss selv som yrkesutøver og medmenneske kan også utløse en følelse av avmakt

Vi må ha som utgangspunkt at de fleste som arbeider på institusjoner vil det beste for barna. Som vi har sett har miljøterapeuter makt til å kunne hjelpe og legge til rette for barns utvikling. Det miljøterapeuter ikke har makt til, er å tvinge barna til å ta i mot hjelp. At barna

---

ikke er åpne for å ta imot hjelp, støtte og omsorg kan fremkalle avmaktsfølelse hos de ansatte. Å se barn som har potensiale for å ha en god utvikling, ikke ta imot den hjelpen de kan få er vondt (Lillevik og Øyen 2014). En av de som arbeidet med Ida utalte: ”Ida er ei herlig jente, det er grusomt at vi ikke klarte å hjelpe henne” Her kan vi kjenne litt på avmakten miljøterapeuten føler i møte med Ida. Det er nok en ganske vanlig følelse for miljøterapeuter som har arbeidet med barn som ikke har tatt imot den hjelpen de har blitt tilbudt.

Garsjø (2008, 204) sier at i enkelte tilfeller kan man oppleve at maktbalansen på en institusjon snus, at barna overtar makten. Det kan skje når barna går sammen med et felles krav mot de voksne, eller et barn som har så kraftige uttrykk at de voksne blir redde og trekker seg unna. Det kan vokse frem en avmaktsfølelse hos miljøterapeutene som kan gå ut over behandlingen av barna. Larsen (2004, 41) beskriver dette som at de voksne lar barnas kaos og panikk slå inn i seg. De voksne kan ikke lenger være den støtten og tryggheten de skal være. Miljøterapeutene kan oppleve at de ikke lenger mestrer situasjonen og jobben sin og ikke klarer å bære avmaktsfølelsen. Det er i disse tilfellene vi tyr til en ”lettvint” løsning og setter inn strengere tiltak. Garsjø (2008, 208). Tiltakene kan bestå av strengere kontroll, flere regler, mindre goder, mer bruk av tvang og kraftigere negative konsekvenser. Som vi vet er alle disse tiltakene, tiltak som med stor sannsynlighet vil øke avmakten hos barna, som igjen vil føre til større utfordringer med å etablere et trygt oppvekstmiljø for barna.

Jeg tenker at vi som miljøterapeuter skal ha et bevisst forhold til egen avmakt. Når vi ser på historien til Ida kan det være grunn til å tro at enkelte av tiltakene som ble satt i verk for å hjelpe henne, var «lettvinte løsninger» og et resultat av hjelpeapparatets følelse av avmakt. Når vi ser på tilsynsrapporten som ble skrevet i saken kommer det blant annet frem at fem av instansene som har vært i kontakt med Ida ikke har holdt forsvarlighetskravet. Rapporten er omfattende og tar for seg mange aspekter rundt behandlingen av Ida. Etter å ha lest rapporten tenker jeg at flere av tiltakene som ble satt inn for å hjelpe Ida var resultater av voksnes følelse av å komme til kort, -de føler avmakt. I rapporten er Ida tydelig på at hun ikke har blitt hørt; «Det er ingen som har spurt meg» sier hun (Tilsynsrapport 19.09.16).

5.0 Avslutning

Arbeidet med oppgaven har vært en arbeidskrevende, men samtidig meget interessant prosess. Jeg har arbeidet systematisk med et tema som har engasjert meg, og jeg har opplevd det som det som meningsfylt. Jeg startet oppgaven med å trekke frem deler av Bvl og Aml som jeg mener er sentrale for tema. I arbeidet med lovverket kom forsvarlighetsbegrepet tydelig frem og sammen med det de ulike dilemmaene forsvarlighetsbegrepet bringer med seg. Forskrift om utførelse av arbeid, § 23a er en forskrift som jeg ikke hadde kjennskap til før jeg begynte arbeidet med oppgaven. Slik jeg ser det er forskriften viktig å ha med seg i arbeidet for at barnevernspedagoger skal få en tryggere arbeidshverdag. Videre trakk jeg frem teorier om forståelse av trygghet, redsel og avmakt. Dette er etter min mening grunnleggende kunnskap for å sikre at barn og voksne skal kunne ha en trygg hverdag på institusjon. Når jeg ser på teoriene rundt begrepene ser jeg at de griper inn i hverandre slik at de sammen skaper en større forståelse for hvordan man kan arbeide for at institusjonshverdagen skal bli tryggere. Samtidig viser historien til Ida at dette er meget sammensatt og komplekst tema, der det er vanskelig å gi noen fasit.

Litteraturliste

- Andersen, Tone, Gunn R Andersen og Heidi S Blekkan. 2016. *Tilsyn med Barnevernsinstitusjoner*. Arbeidstilsynet.
http://www.nhoservice.no/getfile.php/Filer/Dokumenter%20helse%20og%20ernaring/Vold_og_trusler_opsummeringsrapport_tilsyn_barnevern_2016.pdf (25.03.17)
- Arianson, Helga, Hilde Bremnes og Janne Dahle-Melhus, 2016. *Tilsynsrapport "Dei forsto meg ikkje"*. Fylkesmannen i Hordaland.
- Bendiktsen, Lena og Trude Haugli. 2015. *Sentrale emner i barneretten*. 2. Utgave Oslo: Universitetsforlaget.
- Broberg, Anders, Almqvist, Kjerstin og Tjus Tomas. 2006. *Kliniskbarnepsykologi- utvikling på avveier*. Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke.
- Bråten, Ole Andre. 2011. *Håndbok i konflikthåndtering. Forebygging av trakassering, trusler og vold*. Høyskoleforlaget.
- Bunkholdt, Vigdis og Mona Sandbæk. 2008. *Praktisk barnevernsarbeid*. 5. Utgave. Oslo: Gyldendal Norsk forlag A/S
- Bø, Inge. 2012. *Barnet og de andre. Nettverk som pedagogisk og sosial ressurs*. 4. Utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Collin-Hansen, Ragnhild. 2013. *Innføring i barnerett for barnevernspedagoger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eide Solveig Botnen og Berit Skorstad. 2008. *Etikk – til refleksjon og handling i sosialt arbeid*. 2. Utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S
- Ergo, Thomas. 2016. *Glassjenta*. Stavanger Aftenblad. 30. Januar.
<http://mm.aftenbladet.no/2016/glassjenta/> (15.03.17)
- Eriksen, Hylland. 2006. *Trygghet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Forskrift 6. Desember nr. 1357 om utførelse av arbeid, bruk av arbeidsutstyr og tilhørende tekniske krav.
- Forskrift 10. Juni 2008 nr. 580 om krav til kvalitet og internkontroll i barneverninstitusjoner.
- Forskrift 15. November 2011 nr. 1103 om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barnevernsinstitusjon.
- Gamst, Kari Trøften 2011. *Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Garsjø, Olav. 2008. *Instutisjon som hjem og arbeidsplass- et arbeidstaker-og*
- Kandidat nr 212

-
- brukerperspektiv*. 2. Utgave. Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS.
- Hagqvist, Anders og Bjørn Widinghoff. 2000. *Miljøterapi- igår, idag och i morgon*. Lund: Studentlitteratur AB
- Isdal, Per. 2000. *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Larsen, Erik. 2004. *Miljøterapi med barn og unge - Organisasjonen som terapeut*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lov av 17. Juni 2005 nr. 62 Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stilling mv.
- Lov av 17. Juli 1992 nr. 100 Lov om barneverntjenester (barnevernloven).
- Lov av 17. Mai 1814 Kongeriket Norges Grunnloven
- Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven- barnekonvensjonen)
- Lillevik, Ole Greger og Lisa Øien. 2014: *Miljøterapeutisk arbeid i møte med vold og aggresjon*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- NOU 2016:16. *Ny barnevernslov. Sikring av barns rett til omsorg og beskyttelse*. Barne-og Likestillingsdepartementet
- NOU 2004:5. *Ett arbeidsliv for trygghet inkludering og vekst*. Arbeids- og administrasjonsdepartementet
- Prop. 106L (2012-2013). *Endring i barnevernloven*. Barne- likestillings og inkluderingsdepartementet
- Røkenes, Odd Harald og Per-Halvard Hanssen. 2006. *Bære eller bryte, kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. 2. Utgave. Bergen: Fagbokforlaget
- Schibbye, Anne-Lise Løvlie. 2009: *Relasjoner. Et dialektisk perspektiv på eksistensiell og psykodynamisk psykoterapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skau, Greta Marie. 2011. *Gode fagfolk vokser: Personlig kompetanse i arbeid med mennesker*. 4. utg. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Solberg, Lisa Aisato Njie, Forsideillustrasjon "Lærer" er gjengitt med tillatelse fra kunstneren.
- Storø, Jan. 2008. *Sosialpedagogisk praksis- det handler om hva du gjør*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Svalund, Jørgen. 2009. *Vold og trusler om vold i offentlig sektor*. FAFO rapport, 2009 nr 30. http://www.faf.no/media/com_netsukii/20120.pdf (15.03.17)
- Ulset Gro og Synøve Melheim. 2013. *Håndtering av tvang i barneverninstitusjoner. Ansattes, Leders og tilsynets perspektiv*. Rapport nr. 25, NTNU samfunnsforskning, Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge

---

<http://www.ntnu.no/documents/10293/0/Håndtering+av+tvang+i+barneverninstitusjoner/9f436c1b-92ef-4989-99c9-da243e704dda> (10.03.17)

Ulset, Gro og Torill Tjelflaat. 2012. *Tvang i barnevernsinstitusjoner.*

Ungdomsperspektiver. Rapport nr. 20, NTNU samfunnsforskning, Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge. <http://www.ntnu.no/documents/10293/e2a350ab-8538-40f4-88e3-da4c558dc785> (10.03.17)

Vedlegg

Selvvalgt pensum – Bacheloroppgave i barnevern:

Bråten, Ole Andre. 2011. *Håndbok i konflikthåndtering. Forebygging av trakassering, trusler*

---

og vold. Høyskoleforlaget.

Lillevik, Ole Greger og Lisa Øien. 2014: *Miljøterapeutisk arbeid i møte med vold og aggresjon*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Ulset, Gro og Torill Tjellflaat. 2012. *Tvang i barnevernsinstitusjoner*.

Ungdomsperspektiver. Rapport nr. 20, NTNU samfunnsforskning, Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge. <http://www.ntnu.no/documents/10293/e2a350ab-8538-40f4-88e3-da4c558dc785> (10.03.17)

Ulset Gro og Synøve Melheim. 2013. *Håndtering av tvang i barneverninstitusjoner. Ansattes, Leders og tilsynets perspektiv*. Rapport nr. 25, NTNU samfunnsforskning,

Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge

<http://www.ntnu.no/documents/10293/0/Håndtering+av+tvang+i+barneverninstitusjoner/9f436c1b-92ef-4989-99c9-da243e704dda> (10.03.17)

Selvvalgt pensum - fordypningsverksted

Fylkesnemda:

Berge, Ingunn Goa. 2012. *Foreldrenes stemmer i barnevernet, hva kan bidra til et godt samarbeid mellom foreldre og barneverntjeneste etter en omsorgsovertakelse*.

Masteroppgave, Diakonhjemmets høyskole

Strandbu, Astrid og Svein Aril Vis. 2016. *Barnets deltakelse i beslutningene*. I *Beslutninger i barnevernet*, red. Christiansen, Øivin og Bente Heggem Kojan. Oslo:

Universitetsforlaget AS

Ettervern:

Hiim, Katrine Akselsen. 2013. *"Der det slutter, starter det"*. Masteroppgave. Universitetet i Stavanger.

Christiansen, Øivin og Bente Heggem Kojan (red). 2016. *Beslutninger om ettervern*. I *Beslutninger i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.